1.115.

HH 43 p[illegible]

[illegible]

Reg

[illegible] - [illegible]

Ext. Tr. [illegible]

pr. 6.

V
B J
C
910840 I
Mag. St. Dr

R Y S

Na porownanie KINY z ANGUSTURĄ.

przez Badacza Natury.

w Krakowie. 1794.

Par aut dispar utriusve ratio?

Czuwaiący nad zdrowiem człowieka Lekarze, zwykli pospolicie nie tylko w rożnych gatunkach gorączki (a) ale też w żoł-

(a) Między gatunkami gorączki iest *febris putrida*, gorączka *gnilna*, nie zaś gorączka *zgnita*, iak ią pospolstwo u nas zowie. Kiedyby się mowić mogło: *febris putrefacta*, na ow czas zwałaby się: *gorączka zgnita*, iak tę, która iest; nazwał tem imieniem głośny niegdy praktykarz, stosuiąc się raczey do języka ludu, niż do rzeczy. Powierzywszy on mnie *Dyssertacyi* swoiey *nad skutkami powietrza* - iuż wprzod od Szkoły lekarskiey na ow czas roztrząśnioney, do przeczyszczenia podług języka Fizyki, przekonałem go był w niey, nie tylko o kilka błędow przeciwko *fizyologii Hallera*, ale nad to o niewłaściwem użyciu owegoż wyrazu, któryby mogł w umyśle niewiadomych fałszywe malować o rzeczy wyobrażenie. Wszedłszy w istotę rzeczy, przyiął właściwszy wyraz; na co przywieść mogę z tegoż samego Dzieła mocny

w żołtaczce, w puchlinie i w tylu innych chorobach; zadawać do używania, w przyzwoitey mierze, Korę drzewa peruańskiego, która iest znana Francuzom pod

kawałek, który równie Lekarzów iak Policyi czułość kiedyżkolwiek obudzić powinien: *W tak nieludnem mieście, iak Kraków, gnilna gorączka bywa często tak powszechnie panuiąca, iż się obozuiącą nazwać może. . : co sprawiedliwą wzbudza boiaźń powszechnego zrzodła fatalney nieszczęśliwości*. Choć Nauczyciel porzucił, iak się z własnego ust wyznania pokazuie; niewłaściwy wyraz *zgniłey gorączki*, Uczniowie iednak iego po dziś dzień go się trzymaią. Tak to iest ciężko pozbyć się na starość, do czego się za młodu nawykło. *Quod nova testa capit, inveterata sapit*. Wszak ta gorączka, o którey mowa; powstaie, iak mi się widzi; z skłonności humorów do gnicia (*) nie zaś z rzetelney onychże zgniłości, a trzebaby co raz nowego i oczywistego cudu na chorym, iak poniekąd na Łazarzu Ewangelicznym, by chorego z humorów *zgniłych*, a tem samem z gorączki *zgniłey*, do pierwszego przywieść zdrowia. Jeźli chrzciciele tey gorączki biorą następność za poprzedność, co się zowie w retoryce *consequens pro antecedente*, i na tey zasadzie gruntuią ulubione swe nazwisko; wypadałoby (czego Boże zachoway) że każda gorączka, iak mowią, *zgniła*, sprowadzałaby nieuchronną śmierć, po którey dopiero następuie rzetelne humorow gnicie. Przeciwnie; świadczy doświadczenie: że nie zawsze umiera na ten gatunek gorączki, ktokolwiek ią cierpi, kiedy siły Natury w chorym wystarczaią do oczyszczenia krwi z szkodliwey sobie zarazy, i przez biegłego lekarza bywaią

pod imieniem: *Quinquina*. Niemcom: *Fieberrinde, chinarinde*. Łacinnikom: *china, cortex peruvianus*. a nam: *Kina*. Przedziwne to lekarstwo w r. 1638. odkryte, ofiarowali byli Amerykanie choruiącey na febrę małżonce hrabiego z *Cinchon*, który w peruańskim Królestwie mieysce Krola zastępował. Przez tę korę na proszek utartą, *Dama* owa z uporney ozdrowiawszy febry, ilość iey znaczną rozdała chorym, za radą oyców Jezuitów, ktorzy proszek ow nazywali *proszkiem Hrabiny*. Ci o-

 sta-

szczęśliwie pokrzepiane daznanemi przeciwko niey lekami.(**) W temże samem dziele masz poprawić powyżey, omyłkę oka w dodatku moim, tak: ,, Ale przekonywaią za dni naszych (za- ,, miast: *za dni iasnych*) doświadczenia ,, sławnych Mężow: *Pryestley* i *Ingen-housz*, ,, iako przedech roślin na słońcu dziwnie ,, poprawia powietrze, i do oddechu lepsze ,, czyni. ,, . . . Co względem odlania wymienionego Pisma mowię, nie duchem krytyki, lecz duchem prawdy mowię, odwołuiąc się w tym punkcie do wiary przepisuiącego ie w owym czasie na czysto, Ucznia Nauk lekarskich, a dzisiay Doktora Medycyny Pana Jana L**.

(*) *Causa proxima*, mowi HOME o gnilney gorączce, *est putrida* (a nie mowi: *putrefacta*) *humorum dissolutio, ut docet effectus putridorum fermentorum, anima fœtida, sanguisque dissolutus & citò putrescens*.. W *Princip. Medicinæ sect III. de febre putrida, maligna, vel petechiali*. §. 4. p. 85. *Edit*. 4. *Amstelodami*. 1775. (**) Nie możesz się zwać gorączka *gnilista*? ieźli nie *gnilna*?

statni widząc oczewiste skutki teyże kory, posłali iey były znakomitą mnogość przez pełnomocnika swego w Królestwie peruańskim, do Kollegium Rzymskiego, gdzie bracia ich, przez troskliwość o zdrowie bliźniego, obdarzali nią darmo lud ubogi. Stąd nazywano w Europie proszek z tey kory, *proszkiem Jezuickim.*

Pan *Condamine* opisuie w pamiętnikach umieiętności na rok 1732. osobliwe tey kory własności i przymioty. ,, *Jest* mowi on tam, *kina troiakiego gatunku : biała, żołta i czerwona.* Dwa ostatnie są nieskończenie lepsze od pierwszego. Pień *kiny* ma przemiernik (b) od 8. do 9. calów długi. Byłby grubszy od człowieka, gdyby go nie odzierano z kory. Ludzie prości używaią do tey roboty zwyczaynego noża, którego ostrze dzierzą w obu rękach. Robotnik zakrawa korę tak wysoko, iak może dosiądz, i zdziera ią do samego dołu. Tak z drzewa obdarta leży na słońcu przez kilka dni. Skoro wszystka wynidzie z niey wilgoć, bywa zbierana i składana w naczynia, w których się zachowuie w całości. Tać to kora, w długości palca, do nas przychodzi.

(b) Durchmesser. *Diameter.* Naśladuię Niemców używaiąc w pismach moich wyrazu: *przemiernik*, bo inny w początkowych xiążkach użyty zdaie mi się bydź nieco chropowaty i nie wyraża co wyrażać powinien.

dzi. Jest czarno-śniadawa, rzęsą niby skalną zewnątrz okryta, a wewnątrz gładko-żelezista. Ma zapach korzenny, a smak gorzkawy. Są to cechuiące tey kory poznaki, na których powinni się znać kupuiący. Trzeba przeto odrzucać wszelką inną cech tych rozeznywaczych nie maiącą, a w szczególności białawą, do którey kupcy, nieuczciwym zaięci zyskiem inne mięszaiąc kory, zacność naylepszego w świecie lekarstwa chańbią i szpecą. Jstna kora Peruańska iest po dziś dzień nayszacownieyszem lekarstwem na gładzenie podniet gorączki przerywaiącey. (c) Możnaby powiedzieć: że dziś Europianie maią *kinę*, niby w nadgrodę złego, które od Amerykanow przynieśli, a przez które, iak *Arouet* mowi; zrzodło rozkoszy i życia bywa zarażone.

Ale! iakimby sposobem *kina* działała i tak wielkie wydawala skutki w hidrauliczney ciała ludzkiego machinie? nie śmie wykładać uczony *Spielman* w swoim sprzęcie lekarskim. (d) Owszem powstaie on tam na Lekarzów, którzy sądząc o lekach nie podług świateł doświadczenia, ale podług tworzoney w gorących mozgach teoryi wprowadzaią fałszywe o febrze i przyrodzie *kiny* domysły,

(c) *Febris intermittens.*
(d) *Jnstit. Mater. Med.* Argentorati 1774. p. 252.

sły, a tem samem nowy sposób i szkodliwy leczenia zwyczay zakorzeniaia. Lepiey zawsze iest, iak ia sądzę, trzymać się tego, co rzetelnie iest, choć nie wiesz: iako iest? i z czego iest? niż domysł za rzecz prawdziwą kłaść, albo śmiało twierdzić: że się to lub owo dla tey dzieie przyczyny, którą sobie roisz, co może stać się zrzodłem błędu i zawodu. Nie skutek, iak mi się widzi; dla lekarstwa, ale lekarstwo dla skutku iest wynalezione. *Lemery* zaś w Chimii swoiey szczęśliwą siłę i własność *kiny* tak tłomaczy. ,, Kina, mowi on, wstrzymuie humor febry tak właśnie, iak *alkali* zawiesza poruch soli, to iest: trzyma ią z sobą w związku, co robi zbiegnienie (e) lub sol spolną. (*) Wykładnik chimii Lemerego *Baron* iest przeciwnego zdania, na co dwie przywodzi przyczyny. Naprzod: że kwas nie iest przyczyną febry, gdyż postrzegać się daie, iako we wszystkich poniekąd febrach, krew i chumory maią skłonność i nachyłek do alkaliczney gnilności, a cierpiącym febrę pomagaią częstokroć napoie kwaskowate, sole zaś alkaliczne zamiast zmnieyszenia, powiększaią febrę. *Powtore*: kina nie tylko nie

iest

(e) *Coagulum*. (*) *Sal neutrum*, sol wspolna. *Sal medium*, sol średnia. Rożnicę tych soli między sobą, obacz na k.165. *Fizyki Erxlebena*, iako niżey.

iest *alkali*, ale przez rozbior chimiczny wydaie się w niey wiele kwasow, a *alkali stałego* nic. Nie trzeba wnosić, ciągnie daley *Baron*; ze *kina* działa, iak kwas, ale ten kwas, który w sobie trzyma; nie iest kwas rozwiniony, ale z innemi wraz zasadami lub początkami złączony. Z tegoć to związku, mowi on, rożnych z sobą zasad pochodzi od *kiny* gorzkowatość i szczegulne w naczonkach sciąganie (f) od czegó zawisła podług zdania iego, trawiąca febrę cnota *kiny*.

Przyznam się, że ten wykład *Barona*, nie zdaie mi się ze wszystkiem z sobą samym zgodny, bo, ieżli się nie mylę, mięsza z sobą własności soli alkaliczney; która iest troiakiego gatunku, a każda z nich ma i wspolne innym i sobie samey właściwe siły. (g) Nie śmiem iednak i ia sam tłomaczyć chimicznie tych działań i skutków *kiny*, nie tylko dla tego: że natura właściwey sobie używa chimii na wyrobianie n.p. chilu, krwi, sekrecyy, exkrecyy i innych skutków, siłą stworu

na-

(f) *Vis adstringens.*

(g) Czytay. *Macquers chymisches Wörterbuch.* Dzieło wyborne w VI. Częściach powtornie wydane; zwyczaiem niespracowanych Niemcow z obfitemi przydatkami. *Leipsig.* 1790 Także: Zbior Fizyki *Erxlebena*: a w szczegolności przydatek *Lichtenberga* do Rozd. VI. w Krakowie. 1788.

naczyń, w machinie ludzkiey; ale i dla tego: że wznawia się dzisiay nauka *antiflogistyczna*, która, ieżli się utrzyma, postać dzisieyszey chimii odmieni, w wykładzie działań chimicznych. Wszakże usiłuie ona wykładać *fenomena chimiczne* bez początku palnego (h) kładąc za istność (i) początkową powietrze czyste, (k) które ma w sobie naywiększą ilość materyi ciepła lub światła. Toż Powietrze czyste ogołocone z ciepła swego zowie początkiem kwaskuiącym (l) i t. d. Z tem wszystkiem wielka liczba istności początkowych, któreby potrzeba w szerzącey się dziś nauce przypuścić, rożni się dużo od tych początków i wyobrażeń, które po wszystkie nie mal wieki Filozofowie przyięli. Co ieżli nie będzie powodem do uchylenia iey, stanie się przynaymniey srzodkiem do ściśleyszego roztrząśnienia dowodów, na których się zasadza.

Tak miłość nowego *systematu* a naybardziey duch celowania osobliwością zwykł częstokroć te i owe doświadczenia nakręcać do *teoryi*, którą sobie tworzy.

(h) *Phlogiston. Principium inflammabile.*
(i) *Substantia* istność. *Essentia* istota. treść.
(k) *Aer dephlogisticatus Prystleyi*, *àër purissimus Bergmani. Aer igneus Scheelii.* Patrz w Fizyce Erxlebena na k. 226. (l) Francuzi zowią: *principe oxygine*, lub: *acidifiant*.

rzy. Zdaie mi się: że lepiey iest, na rzetelnych ogołem przestawać skutkach, lepiey wykład rzeczy zawiesić, gdzie zachodzi niepewność i rożność zdań, lepiey doświadczać iey przez samego siebie, albo przynaymniey czekać cierpliwie, poki usilne prace uczonych zachodzącego w iakiemkolwiek zdarzeniu nie rozstrzygną sporu, niż się nowości porywczo chwytać, a potem ią z ukorą odwoływać.

Co się tycze kory drzewa Amerykańskiego *Angustury*, nie opisuię iey tu ani Fizycznie, ani chimicznie, ani medycznie, dla szczupłości mieysca, którem się ograniczyłem. Nie przytaczam postrzeżonych i sprawdzonych na niey przez Doktóra *Simmons* i tylu innych Lekarzow doświadczeń, które zostały w medyczny dziennik Londyński wciągnione. Nie wymieniam szczególnych tey kory nowo-odkrytey skutków, ktore maią wyrownywać skutkom *kiny*. Wyciągnął to wszystko z pochwalonego dopiero Dziennika Pan Antoni *Szaster* Medycyny Doktór a dzisiay publiczny Nauczyciel Farmacyi i Materyi Medikalney w Szkole Główney Korr. i dla wiadomości powszechney na Oyczysty Język wyłożył, (m) a to z powodu gorliwości o całość i posił cierpiącey Ludzkości,

(m) O Korze drzewa *Angustury*, doświadczenia Doktora *Simmons*. w Warszawie. 1791.

ści, J. O. XCIA JMCI PONIATOWSKIEGO PRYMASA POLSKIEGO, który zakupiwszy w Anglii ilość znaczną teyże *kory Angustury* obdarzył nia Apteki Narodowe, aby Lekarze przekonawszy się sami przez się o dzielnych iey skutkach, przepisywali ią chorym w naszey także Oyczyznie.

Z tem wszystkiem będzie, iak sądzę, nienaganną: w krotkich tu słowach wystawić wyobrażenie o tem nowem odkryciu i oraz przyłączyć swieższe cożkolwiek nad niem uczonych postrzeżenie. Nie mogę krocey rzeczy wyrazić i lepiey wyobrazić na umyśle początkuiących w Lekarstwie, kory *Angustury*, iako kiedy treść samę wyciągnę z lekarskiey Nauki Doktóra *Arnemana*, (n) iak następuie: ,, Ta *kora*

(n) ,, Die Rinde ist äusserlich weislicht, inwen-
,, dig bräunlich gelb, sie bricht kurz und har-
,, zicht. Der Geschmak ist durchdringend bit-
,, ter, gewürzhaft und besitzt eine gewisse Schär-
,, fe, der Geruch ist schwach und widerlich.
,, Sie ist hauptsächlich in Bauchflüssen und
,, Ruhren wirksam (Bruce Travells) weil
,, sie gelinde den Leib anhält, auch in Fehlern
,, des Magens und der Verdauungswege (*Brande* Hannov. Magaz. 1790. 15. st.) sie er-
,, regt nicht das lästige Magendrücken, welches
,, die Chinarinde oft verursacht. In intermitti-
,, renden Fiebern ist sie nicht so kräftig, als
,, die chinarinde. In periodischen Ohnmachten

,, *ra* iest zewnątrz biaława, a wewnątrz
,, brunatno-żołta, łamie się na kształt ży-
,, wicy. Smak iey iest gorzko przeymuią-
,, cy, korzenny i pewną posiada ostrość,
,, a zapach słaby i przeciwny. Naygłownicy
,, działa w upływie wnątrza lub brzu-
,, cha

,, Kopf- und Zahnschmerzen versuchte sie *Bran-*
,, *de* mit gutem Erfolg. Man giebt sie 1) in
,, Pulver zu 10. 15. 20. Gr. allein, oder mit
,, Rhabarber, Magnesia, Krebsaugen. Kleine
,, Gaben scheinen besser zu bekommen als stär-
,, kere. 2.) im Aufguss; man lässt 1. Dr:
,, mit 4. Unz. Wasser aufgiessen, und dies
,, täglich gebrauchen. 3) in Tinctur; *Brande*
,, liess 1. Unze mit 16. Unzen Brandwein in-
,, fundiren ,u 1. Dr. 4) in *Extrct. aquos.* zu
,, 4 bis 8. Gr. Bey einer Neigung zu Entzün-
,, dungen und in Entzündungszufällen bekommt
,, diese Rinde im Allgemeinen nicht. ,,

Ewer und Williams in Lond. med. Journ. T. X. Heyer Braunschw. Magaz. 5. B. Crells Annalen. 1790.

CORTEX ANGUSTURÆ. *Cortex Angustinus.* (*Brucea antidysenterica Banks.*) *Ursprünglich aus Africa, Südamerica, St. Trinidad.* Znayduie się to wszystko w dziele pod tytułem: J. *Arneman* D. Professors der Medicin auf der Georg-Augusts-Universität zu Göttingen, Mitglieds der Societät der Wissenschaften und künste zu *Vetrech*, der Gesellschaft der Aerzte zu

,, cha (o) gdyż ciało powolnie zatrzy-
,, muie, by nie ściekało. Skuteczna tak-
,, że iest na słabość żołądka i na wady
,, drog strawności. Nie wzbudza o-
,, ciążliwego ciśnienia żołądka, co czę-
,, sto kora *Peruańska* sprawuie. *Brande*
,, doświadczał dobrych iey skutków: w
,, odwrotney niemocy, w bolach głowy i
,, zębow. *Naprzod*: w proszku zwykło się
,, iey dawać: albo samey od 10. 15. do 20.
,, ziarn aptekarskich; albo z rabarbarem, z
,, magnezyą, z okiem raczem. Mnieysze iey
,, miary zdaią się lepiey skutkować, niż
,, większe. *Powtore:* zadaie się w *Infuzyi*,
,, a oyczystym mowiąc ięzykiem; w nale-
,, wie. Wlewa się 4. uncye wody, do 1.
,, drachmy i co dzień się iey używa. *Potrze-*
,, *cie*: w *Tynkturze* lub namaczaniu. *Poczwar-*
,, *te*: w *Extrakcie* lub w wyciągu wodni-
,, stym. (p) Ta kora nie skutkuie ogołem
w

London, und der königl. medicinischen Gesellschast zu Edinburg Ehrenmitglieds. Entwurf einer prachtischen Arzneimittellehre. Erster Theil von den innern Mitteln Göttingen 1791. p. 200.

(o) Można ogołem powiedzieć: że *kora angustury* iest naywłaściwszem Lekarstwem na biegunkę, co się zowie: *medicamentum specificum.* (*antidysentericum*) Porownay to z Doświadczeniami Doktora *Simmons* na k. 23.

(p) Sposob zadawania Angustury w *Infuzyi*, *Tynkturze* i t. d. iest wykazany na k. 30. w Przypisie: *Doświadcz. Doktora Simmons.*

„ w skłonności do zaognienia i w przy-
„ padkach samegoż zaognienia. W febrach
„ przerywaiących nie iest tak dzielna, iak
„ kora peruańska.„

Pan *Wilkinson* Anglik, używaiąc tey kory w wielu przypadkach takich, w iakich się pospolicie używa *kiny*, zaleca wielkie iey skutki. Cożkolwiek iest; odciągnąwszy myśl od nowości rzeczy, która za zwyczay ludzi zaymować zwykła; Francuskie Dzienniki głoszą (q) stosownie do przytoczonego dopiero zdania Niemców; że *Angustura* iest słabsza od

kiny

(q) Czytay: *L'esprit des Journaux Tom. III. Mars. 1790. p. 369. Remarques sur les vertus du quinquina d'angustura.* M. Wilkinson .... a employé le quinquina d'Angustura dans un grand nombre de cas analogues à ceux, pour lesquels on a coutume d'employer le quinquina ordinaire dans les fievres intermittentes, les fievres malignes, les diarrhées chroniques, &c., & il vante beaucoup ses effets. Mais il paroît que si on veut faire abstraction de la nouveauté, ce quinquina est inférieur à celui du Pérou dans la guérison des fievres intermittentes, & qu'on ne peut comparer qu'à nos végétaux amers, comme la camomille, à cela près qu'il est plus efficace & plus agréable à l'estomac. Dans les cas de débilité ou d'irritabilité morbifique, qui proviennent du défaut de ton de l'estomac ou d'une affection locale de certaines parties, le quinquina d'Angustura paroit avoir des effets semblables au quinquina ordinaire, & il a l'avantage de les produire d'une maniere plus immédiate & plus

kiny w gorączkach przerywaiących. Czyniąż to z zawiści nowego odkrycia, albo z natchnienia *Kartezyusza*, który radzi w Filozofii swoiey raz przynaymniey w życiu o każdey rzeczy pod zmysły podpadaiącey wątpić rostropnie? Można, twierdzą daley, rownać *angusturę* z gorzkawemi tylko roślinami, iak iest *Kamomilla*, przeto też iest dla żołądka znośnieysza i milsza. Atoli wyznaią przecię: że w przypadku słabowitości, albo iątrzliwości chorobney, które pochodzą z niedostatku sprężystości włokien żołądka, albo z mieyscowey wady niektórych części, *angustura* ma skutki podobne skutkom *kiny*, i owszem prędzey skutkuie, choć w mnieyszey bywa zadana mierze. (s) Nadto; iest dobra na bol oczów (t) przykładaiąc na nie chusteczki maczane w umiarkowanem iey przegotowaniu. (u)

Coż znowu robić w tem wahaniu się i rożności zdań? oto: naylepiey udać

się

prompte, & à des doses moindres. On en fait un usage heureux contre l'ophtalmie scrophuleuse, en appliquant sur les yeux des linges trempés dans sa décoction.

(s) Czytay: *Dodatek* pożyteczny *Tłomacza doświadczeń nad korą Augustury o wagach i miarach* w celu uniknienia wdzieraiących się często omyłek w *przepisy lekarskie*, przez branie wagi iednego za wagę drugiego kraiu.

(t) *In ophtalmia scrophulosa*. (u) *Decoctum*.

się samem i do pochodni ciągłych doświadczań nowego tego lekarstwa, na rożnych chorych rożnego utworu ciała (w) a przekonawszy się dowodnie o widocznych iego skutkach, dopiero wyznaczyć pewnie: w iakich przypadkach *angustura* sprawuie skutki rowne skutkom *kiny*, a w iakich, mnieysze albo większe? Życzyłbym: aby Lekarze Narodowi, a osobliwie Fizycy szpitalów, sprowadziwszy też sami do Aptek mieyscowych pewną ilość tey kory, doświadczali iey pilnie na chorych pod naszą strefą nieba i naszym zwyczaiem żyiących, i aby z statecznych na koniec dostrzeżeń wydobyli niezawodne dla Uczniów Medycyny prawidła, podług których ta kora działa w rozmaitym ciała temperamencie.

Skóro będzie niezawodnie dowiedzione i w samey istocie okazane: że *angustura* takie same wydaie skutki, iakie wydaie *kina*, na ow czas każdy rządząc się prawidłem Filozofowania *Newtona* (x) wniesie rozsądnie: że *angu-*

(w) Czytay: wyborny przypis Doktora *Wrisberga* Profeſsora Anatomii, Fizyologii i Nauki połogowey, w *Prim. Lin. Physiologiæ Halleri* de Temperamentis. Goetingae. 1780.

(x) *Effectuum ejusdem generis, eædem aſsignandæ ſunt causæ.* w *Princip. Mathem. Philosophiæ Naturalis.* Wykłada bardzo dobrze w dziele swoim *Muſschembröek* te cztery Filozofowania *Newtona* prawidła, które służyć

gustura taką ma siłę, iaką ma siłę *kina* i może bydź beśpiecznie za tę ostatnią używana, a tak przychodziłaby nam taniey, ani by też mogła bydź tak łatwo fałszowana, iak może bydź *kina*, dla większey co dzień iey rzadkości w *Peru*.

Oby i *Rys* ten rzucony na rownanie *kiny* z *Angusturą* obudzał daley w uczących się *ducha obserwacyi* i doświadczenia, który, iak w tylu pismach moich iuż stwierdziłem; (*) iest naypewnieyszym wodzem do doskonalenia i bogacenia nauki, kunsztu i umieiętności.

KONIEC.

---

mogą początkuiącym za naylepszą loikę w Nauce Natury. Jedno z nich iest dopiero przytoczone.

(*) Czytay *Dyssert: o wzroście nauk wyzwolonych i mechanicznych przez ducha obserwacyi w Europie, o pożytkach ich w Społeczności i o stosowaniu onychże do potrzeb kraiu oyczystego*. w Krakowie. 1787. Także: Inne wyliczone w dziełku pod tytułem: Rozbior uwag - nad Patologią i Terapią. r. 1791. w przypisie. na k. 58.